

SOUSTVARJANJE S STARŠI / Jerneja Terčon, prof. defektologije / Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Zdravstveni dom Ljubljana

V vrtcu ali šoli se srečamo s takšnimi in drugačnimi starši in strokovnimi delavci. Z nekaterimi se takoj ujamemo, se lahko z njimi brez težav pogovarjamo, skupaj iščemo rešitve, z drugimi pa težje navežemo stik in treba je vložiti precej energije, da najdemo skupno točko. Nekateri so tudi bolj ali manj veščerji komunikacije, spet drugi bolj ali manj pripravljeni soustvarjati.

Sodelovanje s starši ima pomembno vlogo v pedagoškem procesu, še posebej takrat, kadar delamo z otroki s specifičnimi učnimi težavami ali drugimi posebnimi potrebami. Novi Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 58/11) in Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 88/13) namenjata temu posebno pozornost, saj se pod opredelitvijo »svetovalna storitev« v okviru dodatne strokovne pomoči lahko izvaja tudi svetovanje staršem. Namen tega je skupaj s starši ali z drugimi strokovnimi delavci najti ustrezno rešitev za določen problem, poiskati najboljše strategije, pristope in pa predvsem starše opremiti z različnimi specialpedagoškimi načini, kako otroku oziroma mladostniku (v nadaljevanju: otrokom) pomagati na določenem razvojnem, učnem ali vzgojnem področju.

Večina staršev izkazuje velik interes za sodelovanje. Želijo se posvetovati o svojih pristopih in že uporabljenih tehnikah, didaktičnih pripomočkih, se naučiti novih vaj, tehnik, ki bi pomagale njihovim otrokom na šibkih področjih. Starši si želijo svežih idej za izdelavo novih didaktičnih pripomočkov, konec koncev pa vsekakor želijo biti pomemben del otrokove vzgoje in izobraževanja, to je »biti slišani« in imeti enakovredno vlogo pri oblikovanju in izvajanju pomoči za otroke.

Leitly Orton (1997) govori o tako imenovani Adlerijanski teoriji, ki pravi, da posameznikovo vedenje cilja na odziv drugega posameznika, bodisi staršev, strokovnih delavcev ali otroka, ki izhaja iz strmenja k vidnejši vlogi v določeni socialni skupini. Drugače povedano, za boljše rezultate je potrebno aktivno soustvarjanje vseh udeležениh,

pri čemer imajo le-ti enakovredno vlogo (Anderson in Gehart 2007; Armstrong-Piner 2008; Čačinovič Vogrinčič 2008, 2012; Epstein in Sanders 2000; Leitl Orton 1997).

Soustvarjanje rešitev pri pedagoškem delu (Anderson in Gehart 2007; Čačinovič Vogrinčič 2008; Leitl Orton 1997) pomeni dosegati zaželeno predlogo in smernice, ki se oblikujejo v odnosu med strokovnimi delavci, otroki in starši, in njihovo prevajanje v akcijo, dejanja, konkretne korake pri iskanju rešitev za dotičnega otroka. Gabi Čačinovič Vogrinčič (2012) med drugim še izpostavi, da soustvarjanje ni pogovor o rešitvi, ki jo ponuja strokovni delavec, ampak se s soustvarjanjem rešitve šele oblikujejo in so rezultat predlogov vseh udeležениh. Strokovni delavci morajo prevzeti vlogo spoštljivih in odgovornih zaveznikov, strokovnjakov za strokovno znanje in vedenje, starše in otroke pa morajo videti kot strokovnjake z izkušnjami v vlogi sogovornikov oziroma soustvarjalcev.

Epstein opredeli partnerstvo s starši in širšo okolico s pomočjo šestih domen: vzgajanje, komunikacija, učenje doma, prostovoljnost, soodločanje in sodelovanje z okolico (Armstrong-Piner 2008; Epstein in Sanders 2000). Poudari pomembno vlogo soustvarjanja vseh udeležениh, in sicer otroka, staršev, izobraževalne institucije in širšega okolja.

Na podoben način tudi Čačinovič Vogrinčič (2008) izpostavi domene soustvarjanja in pomembno vlogo vseh udeležениh, vključno z otrokom, pri čemer med drugim izpostavi naslednja načela pri soustvarjanju skupaj s starši:

- *Načelo vsestranskega pristopa in partnerskega sodelovanja*, ki spod-

buja dejavno vključevanje staršev v iskanje skupnih rešitev ter dobro usposobljenost strokovnih delavcev za takšna dejanja. Pri tem so pomembne lastnosti strokovnih delavcev, kot so odprtost, spoštovanje drugačnosti, empatično razumevanje in odzivanje ipd.

- *Načelo strokovne usposobljenosti strokovnih delavcev in načelo interdisciplinarnosti*, kar pomeni poznavanje obstoječe zakonodaje in vsebinskih dokumentov na področju dela z otroki s posebnimi potrebami, dobro sodelovanje med strokovnimi delavci, med vrtci/šolami in institucijami, ki pomagajo otrokom in njihovim staršem.
- *Načelo odkrivanja močnih področij*, kar pomeni odkrivanje virov moči pri strokovnih delavcih, otrocih in njihovih starših, da bi mobilizacija virov moči postala temelj in osnova za oblikovanje pomoči, na katerih se bo gradilo soustvarjanje dobrih rešitev in izidov.
- *Načelo postavljanja realnih ciljev in vrednotenja dosežkov*, ki nam pokažejo pot k dobrim izidom in so pomembni za motivacijo in dejavno udeležенost sodelujočih v procesu pomoči, ter potrebo po načrtovanju in vrednotenju ter ponovnem načrtovanju dela.
- *Načelo razumevanja, odgovornosti in soustvarjanja*, kar pomeni odgovornost vseh v celotnem procesu pomoči za vsak korak in napredek otroka, in – kar je še posebno pomembno – sodelovanje v jeziku, ki ga vsi razumejo.

Na splošno imajo starši redko priložnost deliti svoja upanja in strahove v zvezi s svojimi otroki. Namesto tega so največkrat deležni različnih predsodkov, napačnih sodb, etiketiranja

oziroma suhoparnih, preveč splošnih nasvetov od strokovnjakov, ki se niso sposobni vživeti v njihovo kožo. Strokovni delavci nikoli ne smejo dopustiti, da bi se starši obravnavali inferiorno, temveč morajo z njimi soustvarjati. Pri sodelovanju s starši je treba biti pozoren na to, da strokovni delavci **prisluhnejo in slišijo**, kaj jim želijo povedati starši (tudi preko neverbalne komunikacije), **se odzovejo s sočutjem**, **se sproti prilagajajo** komunikaciji z intuitivnim ugibanjem, **povzemajo**, kaj smo se že dogovorili, si **postavljajo izzive in interpretirajo razlage** določenega problema ter navsezadnje **opogumljajo** starše, da so pripravljeni videti določen problem tudi iz drugih zornih kotov (Leitl Orton 1997).

Kessler-Sklar in Backer (v Armstrong-Piner 2008) sta ugotovila, da je bilo večino sodelovanja med strokovnimi delavci in starši naravnanih tako, da je stremelo k spreminjanju vedenja staršev, namesto k vzpostavljanju soustvarjanja med starši in strokovnimi delavci. Raziskave so pokazale, da so starši izpostavili prav blokade v komunikaciji s strokovnimi delavci kot razlog, da so v manjši meri vključeni v otrokov proces izobraževanja (Griffin in Steen 2010; Johnson, Pugach in

Hawkins 2004), predvsem pri procesu soustvarjanja za doseganje najboljših rezultatov pri otroku.

Koraki, ki podpirajo soustvarjanje (prirejeno po Čačinovič Vogrinčič 2008):

1. *Pridruževanje* – strokovni delavci pridejo k staršem in jim znajo prisluhniti, na tej točki se vzpostavi odnos.
2. *Raziskovanje* – odkrivanje enkratnosti problema in možnih rešitev, kar pomeni, da strokovni delavci skupaj s starši ugotavljajo, kje je težava, kakšni viri so morda že na voljo in kako so ti že opremljeni za reševanje težave, ter kaj je potrebno še narediti.
3. *Spreminjanje* – načrtovanje korakov soustvarjanja, izvajanje in delo.
4. *Proslavljanje* – prepoznavanje in spoštovanje prispevka staršev in strokovnih delavcev, evalvacije skupnega sodelovanja.
5. *Reflektiranje* – priložnost za strokovno in osebno rast, ki poteka v celotnem procesu soustvarjanja in zagotavlja povratne informacije.

Jurišič je zbrala nekaj primerov dobre in slabe prakse soustvarjanja strokovnih delavcev in staršev, pri čemer se je predvsem osredotočila na to, kje

se po navadi zalomi in kako poiskati ustrezno rešitev za določen problem. Izpostavila je, da do blokad v komunikaciji s starši po navadi pride takrat, ko strokovni delavci »z različnimi izjavami prekinjajo pripoved staršev, odklanjajo njihove predloge in sodelovanje, hkrati pa jih poskušajo usmeriti k ciljem, ki se zdijo pomembni njim in ne staršem« (Jurišič 2012, 81). Kot najpogostejše blokade v komunikaciji s starši je avtorica navedla: prekinjanje staršev, zmanjševanje pomena težav, o katerih starši pripovedujejo, ustvarjanje občutka krivde staršev, poudarjanje težav (strokovni delavci, ustanove, sistem), poudarjanje osebnih težav staršev, izpostavljanje lastne strokovne kompetentnosti, zavračanje predlogov staršev in pretirana uporaba strokovnih izrazov.

Jurišič, podobno kot Leitl Orton (1997), poudarja, da naj namesto naštetih blokad strokovni delavci rajši uporabijo tehnike poslušanja, kot so:

- *izjave spodbude*, s katerimi izražamo zanimanje in pripravljenost na poslušanje,
- *izjave razširjanja in pojasnjevanja*, ko želimo starše spodbuditi, da nam povedo nekaj več o določeni zadevi,
- *parafraziranje* oziroma povzemanje pripovedi staršev s svojimi besedami,
- *odzivanje na čustva* oziroma empatično poslušanje,
- *uporaba tišine in premora*, to je čakanje na odgovor, ki staršem omogoča, da ga ustrezno oblikujejo in se pripravijo nanj,
- *sklepno povzemanje*, kjer povzamemo bistvene zamisli in občutja, pri čemer mora biti ta povzetek bolj obširen kot pri parafraziranju,
- *spodbujanje z vprašanji*, pri čemer uporabljamo tako odprta vprašanja, ki spodbujajo h govorjenju, kot tudi zaprta vprašanja, kjer sogovornik potrdi oziroma ovrže določeno trditev.

V nadaljevanju so za konec predstavljene resnične zgodbe staršev in strokovnih delavcev, ki so bili deležni blokad v komunikaciji zaradi takšnih in drugačnih razlogov. Pri vsaki zgod-

bi smo dodali, kako bi lahko vpleteni problem rešili s soustvarjanjem.

ZGODBA O OTROKU A

Otrok se zelo boji ustnega spraševanja in javnega nastopanja. Strokovna delavka se odloči, da bodo otroci pripravili govorno vajo na poljubno temo, ki jo bodo predstavili pred razredom. Pove jim, da bo poleg vsebine ocenjevala tudi njihov nastop. Ocena bo predstavljala pomemben del zaključne ocene. Starši so v skrbeh, da bo naloga pri njihovem otroku povzročila izredno stisko.

Pomanjkanje soustvarjanja (starši): Starši zahtevajo sestanek s strokovno delavko, kjer izpostavijo, da ima otrok odločbo, kjer piše, da naj bo večji poudarek na pisnem preverjanju in ocenjevanju znanja, zato otrok ne sme imeti govornih nastopov.

Pomanjkanje soustvarjanja (strokovna delavka): Strokovna delavka od otroka zahteva govorni nastop, po nastopu pove, kaj vse je narobe naredil in ga zasmehuje pred celim razredom.

Soustvarjanje: Strokovna delavka se pogovori s starši, skupaj poiščejo rešitev. Predlagajo, da otrok doma pripravi nastop, predstavitev pred razredom izvede v manjši skupini ali v paru z vrstnikom.

ZGODBA O OTROKU B

Otrok je iz vrtca spet prišel poškodovan. Staršem pove, da ga je drugi otrok porinil v stol in potoži, da se drugi otroci večkrat spravljajo nanj. Starši že nekaj časa opažajo pri otroku, da ne gre rad v vrtec. Strokovna delavka v vrtcu opozorijo na vedno večjo otrokovo stisko.

Pomanjkanje soustvarjanja (starši): Starši še isti dan pokličejo ravnatelja in takoj prijavijo strokovno delavko, ker ne poskrbi, da bi vrtčevska skupina za otroka predstavljala varno okolje. Pokličejo svojega odvetnika in tožijo vrtec.

Pomanjkanje soustvarjanja (strokovna delavka): Strokovna delavka pokliče starše, jih obtoži fizične zlorabe doma in zanika, da bi se otrok poškodoval v času vrtca. Izpostavi, kako so starši zahteveni in da ji stalno »visijo« za vratom. *Soustvarjanje:* Strokovna delavka se po-

govori s starši, skupaj poiščejo rešitev. Predlagajo, da se v skupini pogovarjajo o nenasilni komunikaciji preko igre, s pravljico. Otrokom predstavijo korake pri reševanju konfliktov z vrstniki.

ZGODBA O OTROKU C

Otrok ima velik odpor do branja. Skrbi ga, ker vsi drugi vrstniki že tekoče berejo, njemu pa pri branju črke kar »plešejo«, besedilo bere počasi, izpušča oziroma dodaja glasove, zamenja glasove in zmaliči besede. Strokovna delavka za domače branje izbere daljšo in zahtevno knjigo.

Pomanjkanje soustvarjanja (starši): Starši zahtevajo sestanek s strokovno delavko. Povedo, da ima njihov otrok disleksijo in ne rabi brati takšnih knjig, ker je tako rekla specialna pedagoginja.

Pomanjkanje soustvarjanja (strokovna delavka): Strokovna delavka izpostavi napake v obnovi knjige in otroka vpraša, ali jo je sploh prebral. Tako otroku kot tudi staršem očita, da doma premalo vadijo branje.

Soustvarjanje: Strokovna delavka se pogovori s starši, skupaj poiščejo rešitev. Starši skupaj z otrokom doma preberejo knjigo (delno starši, delno skupaj, delno otrok sam) in se o besedilu pogovorijo. Otrok si pripravi iztočnice za obnovo, ki jo bo predstavil pri pouku.

Literatura

Anderson Harlene (ur.) in Gehart, Diane (ur.) (2007) *Collaborative Therapy*. New York: Routledge.

Armstrong-Piner Sharon L. (2008) *An Exploratory Study of Parent Involvement as Measured by Joyce Epstein's Overlapping Spheres of Influence*. Portsmouth: Regent University.

Čačinovič Vogrinčič Gabi (2008) *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Čačinovič Vogrinčič Gabi (2012) *Soustvarjanje procesov podpore in pomoči*. V Branka D. Jurišič (ur.) 5. strokovno srečanje na temo *Življenje oseb z Downovim sindromom, Komunikacija med starši in strokovnjaki: strokovno gradivo*, str. 7–14. Ljubljana: Sožitje.

Epstein Joyce L., Sanders, Mavis G. (2000) *Connecting home, school*

and community: New directions for social research. V Maureen T. Hallinan (ur.) *Handbook of the Sociology of Education*, str. 285–306. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Griffin Dana, Steen Sam (2010) *School-Family-Community Partnerships: Applying Epstein's Theory of the Six Types of Involvement to School Counselor Practice*. *Professional School Counseling*, let. 13 (št. 4): str. 218–226.

Johnson Lawrence J., Pugach Marleen C., Hawkins Annie (2004) *School-family collaboration: A partnership*. *Focus on Exceptional Children*, let. 36, str. 1–12.

Jurišič Branka D. (2012) *Blokade v komunikaciji s starši in tehnike poslušanja*. V Branka D. Jurišič (ur.) 5. strokovno srečanje na temo *Življenje oseb z Downovim sindromom, Komunikacija med starši in strokovnjaki: strokovno gradivo*, str. 81–106. Ljubljana: Sožitje.

Leitl Orton Geraldine (1997) *Parents as Partners in Child Counseling*. V Leitl Orton Geraldine (ur.) *Strategies for Counseling with Children and their Parents*, str. 381–417. Brooks/Cole Publishing Company.

Viri

Vir 1: (2013) *Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami*, Uradni list Republike Slovenije, št. 88/13. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201388&stevilka=3192>, 10. 9. 2014.

Vir 2: (2011) *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami – ZUOPP-1*, Uradni list Republike Slovenije, št. 58/11. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201158&stevilka=2714>, 10. 9. 2014.